

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

נאמנות עמי הארץ על ענייני טהרה

(כ"ב א') (שנינו שאסרו טבילת כלי בתוך כלי לקודש. ומקשה) אי הכי תרומה נמי!

למאן קאמרינן (הוראה זו שלא יטביל כלי בתוך כלי) חברים (דאילו עם הארץ לא אתי קמן למשאל), חברים מידע ידעי!¹

אי הכי קודש נמי (חברים מידע ידעי)!

חזי ליה עם הארץ (את החבר מטביל כלי בתוך כלי) ואזיל מטביל.

תרומה נמי חזי ליה עם הארץ ואזיל מטביל!

לא מקבלינן מינייהו (תרומה מעם הארץ).²

קודש נמי לא נקביל מינייהו!

הויא ליה איבה.

תרומה נמי הויא ליה איבה!

לא איכפת ליה. דאזיל יהיב ליה לכהן עם הארץ חבריה.

ומאן תנא דחייש לאיבה? רבי יוסי היא, **דתניא**: אמר רבי יוסי: מפני מה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה? כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו, ושורף פרה אדומה לעצמו.

אמר רב פפא: כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מעם הארץ, כמאן? כרבי יוסי.

(ומקשה) וניחוש לשאלה (לא נטביל כלי בתוך כלי לתרומה, דלמא חזי עם הארץ ועביד הכי. ואנו שואלים את כליהם ומשתמשים בהם)?

(כ"ב ב') (ומתרץ) כי שיילינן מינייהו מטבלינן להו (שמא הטבילם כלי בתוך כלי).

ואטבילה לא מהימני?! **והתניא**: נאמנין עמי הארץ על טהרת טבילת טמא מת.

אמר אביי: לא קשיא, הא בגופו (נאמן), הא בכליו.

רבא אמר: אידי ואידי בכליו (וגם בכליו לפעמים נאמן), ולא קשיא, הא דאמר מעולם לא הטבלתי כלי בתוך כלי (נאמן), והא דאמר הטבלתי, אבל לא הטבלתי בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד.

והתניא (בניחותא): נאמן עם הארץ לומר פירות לא הוכשרו (לא נפל עליהם משקה), אבל אינו נאמן לומר פירות הוכשרו אבל לא נטמאו.

¹ הלכך, לתרומה ליכא למיחש, דהא מידע ידיע שיעור עירוב מקואות. ולענין כבידו של כלי נמי, אם כבד הוא מגביהין אותו. רש"י.

² אלא בשעת הגיתות והבדים, שהכל מטהרים את כליהן על פי חכמים, כדתנן (לקמן כ"ד ב'): עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של תרומה, לא יקבלנה ממנו. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

ואגופו מי מהימן? והתניא: חבר (שנטמא במת) שבא להזות,³ מזין עליו מיד. עם הארץ שבא להזות, אין מזין עליו עד שיעשה בפנינו שלישי ושביעי!

אלא אמר אביי: (מה שנאמן עם הארץ על טהרת טבילת טמא מת) מתוך חומר שהחמרת עליו בתחילתו (כשבא לפניך להזותו, ולא האמתו), הקלת עליו בסופו.⁴

שיטות הראשונים

נאמן עם הארץ לומר פירות לא הוכשרו: כתב הרמב"ם "כל אלו שהן בחזקת מכשרין - הרי הן בחזקת טמאה, מפני שהכל ממשמשין בהן והן מכשרין. ועל כן נאמן עם הארץ לומר 'לא הכשרו'; ואין צריך לומר שאר אכלין שאין להן חזקה, שעם הארץ נאמן עליהן לומר 'לא הכשרו'.⁵

מי שנטמא במת ובא לפנינו: כתב הרמב"ם "מי שנטמא במת, ושהה כמה ימים בלא הזיה - קשיבוא להזות, מונה בפנינו שלשה ימים, ומזין עליו בשלישי ובשביעי, וטובל בשביעי ומעריב שמשו. כמה דברים אמורים? בעם הארץ שבא להזות; שאפלו אמר 'היום השלישי שלי' - אינו נאמן, שמא היום נטמא, לפיכך צריך למנות בפנינו. אבל חבר שבא להזות - מזין עליו או על כליו מיד."⁶

נאמנות עם הארץ על טהרה מטומאת מת: כתב הרמב"ם, "עם הארץ שאמר 'טהור אני מטמאת מת', או שאמר 'כלי זה טהור מטמאת מת' - נאמן, ומטבילין אותו משום טמאת עם הארץ בלבד, וצריך הערב שמש, ואינו צריך הזיה.⁷ כמה דברים אמורים? בששאלו, ואמר 'טהור הוא'. אבל הלוקח כלי סתם מרשות עם הארץ - חוששין לו שמא טמא מת הוא, ומזין עליו שלישי ושביעי ככל הכלים הנמצאים בכל מקום חוץ לירושלים, שלא גזרו טמאה על הכלים הנמצאים בירושלים, כמו שיתבאר בטמאת הספקות (שאר אבות הטמאות יג, ד-ה).⁸

כמאן מקבלין האידינא סהדותא מעם הארץ: בברייתא בפסחים (מ"ט ב') איתא, שאין מוסרין ואין מקבלין עדות מעם הארץ. דעת הרי"ף דמיירי שחשוד על שבועה וגזל ושאר ענייני פסול. אבל כשישנו בדרך ארץ ומצוות, אלא שאינו במקרא ומשנה, מקבלים ממנו עדות. וכעין זה כתב הרמב"ם.⁹ ודעת הרא"ש דאפילו עם הארץ שיש בו פסול עדות מקבלים עדות ממנו, שאם היינו מרחקים אותם ביותר, היו עושין דת לעצמם וממנין להם דיינים מתוכם.¹⁰ והשו"ע

³ ואמר (שהוא) ראוי לקבל הזאה ראשונה, שכבר עברו שלשה ימים לטומאתו, שהיום יום שלישי. רש"י.

⁴ להאמינו על הטבילה, לפי שהוא נזהר בטבילתו שלא יצטרך לו עוד (אבל בשאר טבילות, אינו נאמן). רש"י.

⁵ מקורות: רמב"ם (הל' טומאת אוכלין טז, ב).

⁶ מקורות: רמב"ם (הל' פרה אדומה יא, ב).

⁷ בגמרא מבאר רבא, שרק כשאמר שלא הטביל כלי בתוך כלי נאמן. אבל אם אמר הטבילתי, אבל לא הטבילתי בכלי שאין בפיו כשפורת הנוד, אינו נאמן. וכל זה לא הוזכר ברמב"ם.

⁸ מקורות: רמב"ם (הל' מטמאי משכב ומושב יא, ב).

⁹ וזה לשונו: "מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ - הרי זה בחזקת רשע, ופסול לעדות מדבריהם; שכל מי שירד עד כה, חזקה שהוא עובר על רב העברות שקיבאו לידו. לפיכך אין מוסרין עדות לעם הארץ, ואין מקבלין ממנו עדות; אלא אם כן החזק שהוא עוסק במצוות ובגמילות חסדים, ונוהג בדרך הישרים, ויש בו דרך ארץ - מקבלין עדותו, אף על פי שהוא עם ארץ, ואינו לא במקרא ולא במשנה."

¹⁰ וכתב הרא"ש, ולא ידענא מה היה קשה לו לרב אלפס מההוא דחגיגה, דאדרבה מהתם מוכח שפסול לעדות, כדאמר הכא דאין מקבלין ממנו עדות, אלא שצריכין אנו להכשירן ולקבל מהן עדות שאם היינו מרחקים אותן ביותר היו עושין דת לעצמם וממנין להם דיינים מתוכם. כדאמר רבי יוסי התם, מפני מה אמרו הכל נאמנים על טהרת יין ושמן כל השנה כולה? כדי שלא יהא כל אחד ואחד

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פסק כרי"ף ורמב"ם.¹⁴

שולחן ערוך

(חו"מ, הלכות עדות, סי' לד)

יז. מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ, הרי זה בחזקת רשע ופסול לעדות מדבריהם. לפיכך, אין מוסרין עדות לעם הארץ, ואין מקבלין ממנו עדות, אלא אם כן החזק שעוסק במצות ובגמילות חסדים ונוהג בדרך הישרים ויש בו דרך ארץ, אף על פי שהוא עם הארץ ואינו לא במקרא ולא במשנה. נמצאת אומר: כל תלמיד חכם בחזקת כשר, עד שיפסל. וכל עם הארץ בחזקת שהוא פסול, עד שיחזק שהולך בדרך הישרים. וכל מי שמקבל עדות עם הארץ קדם שתהיה לו חזקה זו, או קדם שיבואו עדים ויעידו שהוא נהג במצות ובדרך ארץ, הרי זה הדין, ועתיד לתן את הדין, שהרי מאבד ממונן של ישראל על פי רשעים (טור בשם הרמב"ם).

נטמא חלק מהכלי האם כל הכלי טמא

(כ' ב') (שנינו במשנה): אחוריים ותוך ובית הצביטה בתרומה,¹² אבל לא בקודש (שם נטמא אחד הכל טמא לקודש).

(כ"ב ב') (ומבאר) מאי אחורים ותוך? **כדתנן** (כלים כה,ו): כלי שנטמאו אחוריו במשקין,¹³ אחוריו טמאים. תוכו ואגנו ואזנו וידיו, טהורין. נטמא תוכו, פלו טמא.

מאי בית הצביטה?

אמר רב יהודה אמר שמואל: מקום שצובטו (שאוהז בו ומושיטו לאחרים). וכן הוא אומר,¹⁴ "ויצבט לה קלי" (תרגום ואושיט לה).

רבי אסי אמר רבי יוחנן: מקום שנקיי הדעת (אסתניסים) צובעין.¹⁵

תני רב ביבי קמיה דרב נחמן: כל הכלים אין להם אחורים ותוך (אין אצלם חילוק של אחורים ותוך, אלא משנטמא

הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו. ואהא קאמר רב פפא כמאן מקבלין סהדותא האידינא מע"ה כרבי יוסי. משמע אף על פי שמן הדין לא היה לנו לקבל עדות מעמי הארץ, צריכין למיחש למאי דחייש רבי יוסי.

¹⁴ חו"מ לד,יז. והטור הביא דברי הרמב"ם, והשמיט דברי הרא"ש, וצ"ב. וראה מש"כ ב"י ביישוב הדברים. מקורות: רי"ף (פסחים טז א בדפיו). רא"ש (פסחים ג,י). רמב"ם (הל' עדות יא,א-ב).

¹² כלי הראוי להשתמש בתוכו ומאחוריו ובית צביטתו, כל תשמיש ותשמיש שבו חשוב כלי בפני עצמו לענין תרומה, שאם נטמא זה לא נטמא זה. רש"י.

¹³ דטומאה דרבנן היא. דמדאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי, שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה. וגזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלי, לפי שיש משקה שהוא אב הטומאה ומטמא כלי מן התורה, כגון רוקו של זב ומימי רגליו. הלכך, הואיל וטומאה זו מדברי סופרים, אחוריו טמאין, ושאר תשמישין שבו טהורים, דעבדו רבנן היכר להודיע שטומאה זו מדבריהם, ולא ישרפו עליה תרומה וקדשים, כך היא מפורשת במסכת נדה פרק קמא. רש"י.

¹⁴ רות ב,ד.

¹⁵ שחוקקים בשולי הקערה בית קיבול לעצמו, ושמים שם חומץ וחרדל להטביל בהם אוכלים.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

אחד מהן הכל טמא), אחד קדשי המקדש ואחד קדשי הגבול.

אמר ליה: קדשי הגבול מאי ניהו? תרומה (הנאכלת בכל גבול ארץ ישראל), והתנן: אחורים ותוך ובית הצביטה לתרומה? דלמא לחולין שנעשו על טהרת הקודש קאמרת. (ואם כן) אדכרתן מילתא (נזכרתי בדבר ששמעתי), דאמר רבה בר אבוה (רבו של רב נחמן): אחת עשרה מעלות שנו כאן: שש ראשונות בין לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש. אחרונות, לקודש אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקודש.¹⁶

שיטות הראשונים

כלי שנטמאו אחוריו במשקין: כתב הרמב"ם, "כלי שנטמאו אחוריו במשקין - לא נטמא תוכו ולא בית הצבע שבעבי שפתו, והמשקין שבתוכו או שבעבית צביעתו טהורין, ושותה בו ואינו חושש שטמא יגעו משקין שפפיו באחורי הכלי ויחזרו ויטמאו תוכו. במה דברים אמורים? בתרומה. אבל לקדש - אם נטמאו אחוריו, נטמא כלו."¹⁷

¹⁶. וגם מעלה זו שמשנטמא אחד מהם הכל טמא, שייכת גם בחולין שנעשו על טהרת הקודש.

¹⁷. מקורות: רמב"ם (שאר אבות הטומאה יב,ב).